

SKLADNJA

SKLADENJSKE VLOGE BESEDNIH VRST

SAMOSTALNIŠKA BESEDA: pove nam, v zvezi s kom se odvija dogajanje, na kaj se nanaša glagol.

PRIDEVNIŠKA BESEDA: nam podrobneje opiše samostalniško besedo in njene lastnosti.

GLAGOL: nam pove, kaj se godi oziroma kaj se z osebkom dogaja

STAVEK IN POVED

Skladnja nas uči družiti besede v besedne zveze in stavke.

POVED: je zaključeno sporočilo ali zaključen del sporočila. Poznamo pripovedne, vprašalne, želelne in velelne naklone povedi.

STAVEK: je najbolj običajna zveza besed.

NEGLAGOLSKI STAVEK:

To je stavek, v katerem ni glagola in so besede zbrane okrog neosebne glagolske oblike. Imenujemo ga tudi **POLSTAVEK** (iz njega lahko razvijemo tudi glagolski stavek).

PASTAVEK: to je beseda, ki je lahko sama zase stavek (npr.: Ha!).

ENODELNI STAVEK:

V tem stavku ni osebk, ker sploh ni vršilca dejanja ali nosilca trajanja; npr.: Deževalo je.

PROSTA IN ZLOŽENA POVED:

Iz prostih (enostavnih) povedi lahko sestavimo zloženo (večstavčno) poved.

RAZDRUŽENA POVED:

To je poved, ki je glasovno pretrgana, smiselno pa tvori celoto.

STAVČNI ČLENI

Stavčni členi so: osebek, povedek, predmet in prislovno določilo.

POVEDEK IN OSEBEK:

Sta glavna stavčna člena. Po povedku se vprašujemo: kaj kdo dela ali kaj z njim je. Po osebk pa se vprašujemo: kdo ali kaj. Povedek in osebek sta lahko iz ene ali več besed.

POVEDKOVO DOLOČILO:

To ni samostojni stavčni člen, ampak samo del zloženega povedka.

Npr.: Luka leži v postelji.

Luka lezi.

PREDMET:

Je stavčni člen po katerem se vprašujemo: koga - česa, komu - čemu, koga - kaj, o kom - čem, s kom - čim + povedek.

PRISLOVNO DOLOČILO:

Je stavčni člen, po katerem se sprašujemo:

- p. d. kraja: kam, kod, kje
- p. d. časa: kdaj
- p. d. vzročnosti:
  - a) vzroka: zakaj
  - b) namena: čemu
  - c) pogoja: pod katerim pogojem
  - d) dopustitve: kljub čemu
- p. d. načina (lastnosti):
  - a) pravega načina: kako
  - b) primere: kako
  - c) posledice: kako
  - d) mere: koliko
  - e) ozira: glede na kaj

PRILASTEK:

Je del stavčnega člena po katerem se vprašujemo: kakšen, kateri, čigav, koliko. Poznamo levi in desni prilastek. Če pa se kateri od teh dveh ujema z odnosnico tudi v spolu, sklonu in številu, pa sta to L in D ujemalni prilastek. Odnosnica pa je glavni oziroma pomenski del samostalnika.

POVEDKOV PRILASTEK:

Po njem se vprašujemo z vprašalnico: kakšen (kateri, čigav) ter povedkom in osebkom oziroma predmetom. Povedkov prilastek ne izraža stalne lastnosti osebkoma ali predmeta, ampak samo lastnost v trenutku glagolskega dejanja.

STAVČNA ANALIZA:

Povedi lahko analiziramo na več načinov:

- vejanata analiza
- podčrtovalna analiza
- zložene povedi pa tudi z znaki S

PODREDNO ZLOŽENA POVED

Stavka med seboj nista enakovredna, kar pomeni, da je en stavek nadrejen drugemu. Prvi stavek je glavni in lahko nastopa samostojno glede na pomen stavka, drugi je odvisni in opravlja vlogo stavčnega člena, pomensko dopolnjuje glavni stavek in ne more nastopati sam, ker je sicer pomensko nepopolen.

Odvisnikov je toliko vrst, kolikor je stavčnih členov.

OSEBKOV ODVISNIK:

Odvisni stavek se nanaša na osebo (kdo ali kaj). Prepoznamo ga po veznikih: da, če, ali.

PREDMETNI ODVISNIK:

Odvisni stavek se nanaša na predmet (koga - kaj, koga - kaj). Vezniki: da, če, ali
KRAJEVNI IN ČASOVNI ODVISNIK:

Nanaša se na kraj oziroma čas dogajanja (kje; kdaj). Vezniki: ko, kadar, preden

VZROČNI IN NAMERNI ODVISNIK:

Nanaša se na vzrok ali namero (zakaj, čemu). Vezniki: ker; da

POGOJNI IN DOPUSTNI ODVISNIK:

Nanaša se na pogoj ali dopustnost (pod katerim pogojem, kljub čemu). Vezniki: če, ako; čeprav, četudi, dasi.

NAČINOVNI ODVISNIK:

Nanaša se na nači (kako, koliko, koliko časa, glede na kaj). Vezniki: ne da bi, s tem da, kakor, kot, kolikor, dokler, da.

Namesto tega odvisnika se včasih uporablja tudi polstavek.

PRILASTKOV ODVISNIK:

Vprašalnice: kakšen, kateri, čigav. Vezniki: ki, ker.

STOPNJE ODVISNIKOV:

Stopnja odvisnika je odvisna od tega, s pomočjo katerega stavka se sprašujemo po odvisniku. Če se po odvisniku sprašujemo z glavnim stavkom, je to odvisnik prve stopnje, če s prvim odvisnim stavkom, je to odvisnik druge stopnje,...

PRIREDNO ZLOŽENA POVED

To so tiste povedi, kjer sta po dva stavka enakovredna (noben ni odvisen od drugega).

Nekatera prirednja sestojijo iz več kot dveh delov. Če so deli prirednja glavni in odvisni stavki, je to **PRIREDJE PODREDIJ**.

VEZALNO PRIREDJE:

To je zveza dveh ali več stavkov, ki izražajo soobstajanje ali zaporedje. Taki stavki so zvezani brez veznikov ali pa z vezniki: in, pa, ter. Pred temi vezniki ne pišemo vejice, razen če je ne zahteva vmesni odvisni stavek.

STOPNJEVALNO PRIREDJE:

To je zveza stavkov, v kateri naslednji stavek z vsebino presega prejšnjega. Stopnjevanje poudarjajo vezniki: ne - ne, niti - niti, ne samo - ampak tudi, tako - kakor tudi. Pred drugim delom prvih dveh veznikov vejice ne pišemo, pišemo jo samo pred drugim delom veznika "ne samo - ampak tudi".

LOČNO PRIREDJE:

Vsebine teh dveh stavkov se med seboj izključujejo ali zamenjujejo. Ločilni vezniki so: ali, ali pa, ali - ali. Pred prvim ali vejice ne pišemo, razen če jo zahteva vmesni odvisni stavek ali kaj podobnega.

PROTIVNO PRIREDJE:

Je zveza pomensko nasprotujočih si stavkov. Protivni vezniki so: pa; vendar, toda, a, ampak, temveč, marveč; samo, le. Protivno priredje se da deloma izraziti tudi s podredjem.

VZROČNO PRIREDJE:

V tej zvezi drugi stavek vzročno pojasnjuje ali utemeljuje prvega. Tukaj vzročnost izražajo vezniki: namreč, saj in sicer. Isto lahko povemo tudi s podredjem, samo da uporabimo veznik KER.

POJASNJEVALNO PRIREDJE:

V tem primeru drugi stavek natančneje določa prvega. Vezniške besede so: to je, to se pravi, in sicer, in to; lahko se tudi zgodi, da veznika sploh ni. Pojasnilo se da izraziti tudi podredno.

POSLEDIČNO ALI SKLEPALNO PRIREDJE:

Pri tem priredju drugi stavek podaja posledico ali logični sklep, ki izhaja iz vsebine prvega. POSLEDICO izražajo vezniki: zato, zatorej, tako, pa; SKLEP pa veznik torej.